

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT MEZINÁRODNÍCH STUDIÍ
Faculty of Social Sciences, Charles University
Institute of International Studies
U kříže 8, 158 00 Praha 5
Tel. 0042/251080250
Fax 0042/251620294

Düsseldorf 15.1.2007

Posudek disertační práce:

Stanislav Holubec, Teorie světového systému Immanuela Wallersteina, FF UK, katedra sociologie 2006, 153 str. + 2 grafické přílohy

Postavení Immanuela Wallersteina jako jednoho z velkých teoretiků aktuálního světového systému a předního interpretátora moderních globálních hospodářských dějin je nezpochybnitelné a skutečnost, že české i odborné veřejnosti zůstává do velké míry neznámé, resp. širší společnosti překladově nezpřístupněné, je odrazem přetrvávajících "skluzů" v českém dohánění dluhů dob socialistické izolace. Již v tomto kontextu je nespornou zásluhou Stanislava Holubce, že se snaží zprostředkovat informace o Wallersteinově díle a zařadit je do kontextu současných světových teorií historického i sociálně politického charakteru.

Autor rozdělil svoji práci na emotivní úvod, tři výkladové části a stručný závěr. V první části, (kapitoly 1-4, s. 11-27) nabízí seznámení s klíčovými pracemi k problematice teorií světového systému. V druhé - nejrozsáhlejší - části (kapitola 5-11, s. 28-127) se pak autor snaží aplikovat teorie světového systému na vývoj a současné postavení, resp. úvahy o budoucnosti jednotlivých světadílů. Třetí část (v podstatě jediná, vnitřně ovšem dále strukturovaná kapitola 12, s. 128-141) nabízí kritiku teorií světového systému ve vztahu k jejich dvěma hlavním zdrojům: strukturálnímu funkcionalismu a marxismu. Stručný, ale hutný závěr pak na s. 142-144 především formuluje na základě Sandersonových knih z let 1995 a 2005 pravidla fungování moderního světového systému a zároveň (s oporou v Shannonově práci z roku 1992) i souhrnnou kritiku teorií světového systému, včetně teorií Wallersteinových. Práci

uzavírá obsáhlý soupis použité literatury, resp. webových adres (včetně cenných odkazů na webové dostupná, do češtiny přeložená Wallersteinova díla na internetu).

Z práce, která má ambice spojit aktuální politologické, sociologické, historické a ekonomické teorie v jeden vyšší celek a aplikovat je hned také na tok světových dějin, resp. na situaci soudobého světa, je zřejmé, že Stanislav Holubec odvedl velkou rešeršní práci a podstoupil směle myšlenkové dobrodružství na terénu, kam ho z českých vědců může provázet jen málokdo.

Pokud mohu - jako historik - posoudit teoretický výkon, odvedený v susedním oboru, soudím, že by autor měl svoji studii hájit a obhájit jako disertaci k obdržení titulu PhD.

Předpokládám, že - jak je zvykem - bude autor posléze chtít upravit svoji disertaci pro tisk. V tomto kontextu si dovoluji připojit několik doporučení:

- 1) Osobnost Immanuela Wallersteina není v českém prostředí známá. stálo by proto za to vložit do práce, která je nerozsáhlá (z hlediska historikova se pohybuje spíše v kategorii rigorosní než disertační práce) a nehrozí tedy její nadměrné nabobtnání, systematický "vědecký portrét" tohoto významného myslitele. Zatím se čtenář dozví z disertace, která má IW v titulu, o tomto autorovi méně než z (německého) hesla internetové Wikipedie. Systematický přehled Wallersteinova díla přitom pomůže pochopit i sporné momenty jeho prací a zejména kontraverse a kritiky. Wallersteinovy názory se ostatně postupně a zajímavě vyvíjely a není tedy možné "půjčovat" si z nich vždy jen to, co se autorovi disertace momentálně hodí do kontextu.
- 2) Bylo by záhodno, kdyby Holubec pojednal o metodě svého zkoumání. Takto autor, který byl poprávu zklamán pozitivistickým paradigmatem dějepisu (se stopami postmoderny), s nímž se setkal na universitních studiích (s.8) a teoretickým vakuem po eliminování dogmatického marxismu, nenabízí metodologický klíč ke svému analytickému konání ani výkladovému postupu a vystavuje se tak zbytečně možné výtce aditivně sestavené kompilace.

- 3) Jde o práci teoretické povahy. Bylo by proto dobře definovat základní pojmy, vybavit tyto definice náležitými odkazy na jejich autory a ukázat pojmové difference mezi Wallersteinem, jeho následníky i kritiky, případně vlastním Holubcovým pojetím. Přinejmenším pojmy "hegemonie" a "imperium" byly v minulých letech v rámci euro-americké roztržky (zejména 2002-2004) velice intenzivně tematisovány v historickém i politologickém kontextu a byla jim ve snaze dokázat nesouvztažnost, resp. nadřazenost americké kultury a civilizace nad Evropou - zejména neokonservativními americkými historiky a politologickými teoretiky - dávána nová (?) velmi konkrétní pragmaticko politická náplň. I když případ "hegemonie"/"imperium" je asi nejvýraznější důkaz významu podobných teoretických konstrukcí, vidím jako předpoklad úspěšného uplatnění Holubcovy studie na vědeckém "trhu" soustavnou definiční péči o všechny základní pojmy, jichž používá.
- 4) Jestliže autor konfrontuje Wallersteina s jeho následovníky a kritiky, musí tak činit způsobem, kdy bude plně zřetelné, která teze patří Wallersteinovi a která někomu z jeho kritiků, resp. která je vlastním názorem a formulací Holubcovou. Možná je to dáno pro mne neobvyklým a velmi střídme uplatněným způsobem citačních odkazů, ale nejsem to v práci ve významném množství případů schopen dešifrovat. (Např. na s. 24. Holubec vypočítává dle Ch. Chase-Dunna charakteristiky hegemonního státu a odkazuje přitom pouze na Sandersona, resp. o něco níže při zprostředkování Hopkinse a Willkinsona neodkazuje již vůbec na nic.) S těmito proseminárními problémy je čtenář konfrontován v celé práci.
- 5) V tomto kontextu je třeba připomenout, že ve vědecké práci nebývá zvykem citovat "z druhé ruky", tedy pracovat s myšlenkami autorů v pouhém zprostředkování autory jinými. Platí to nejen o významných polských historících, které autor shovívavě označuje za "polozapomenuté" (Malowist, Kula), ale např. i o Karlu Marxovi, jehož klíčová a dodnes mnohými historiky i sociology v západní Evropě i USA vážně diskutovaná díla by měl mladý, na domovskou společnost rozzlobený levicový intelektuál snad raději číst in extenso a ne jen v rámci odkazů jiných autorů (Komunistický manifest a dva

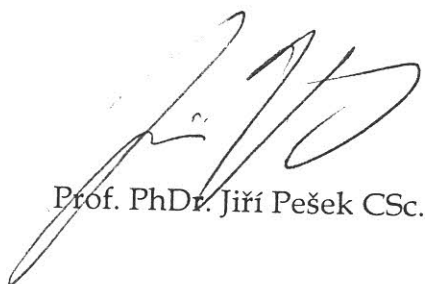
články o Indii opravdu nepatří k myšlenkovému jádru Marxova díla). Nejde mi o "záchranu" zmíněného německého židovského myslitele 19. století, ale tento neduh je v Holubcově práci rozšířený obecně.

- 6) V centrálních pasážích jádra práce (kap. 5-11) autor v podstatě opustil systematické tematisování Wallersteinových teorií (je jedna nebo jich je více nebo jde o vývojová stádia jednoho konceptu?) a místo toho podává jakýsi náčrt vlastní odvážné megakoncepce dějin a současnosti světa podle Wallersteina a jeho následovníků/kritiků. I když je autor historikem jen druhým oborem, dokázal sem nahromadit tolik nepodložených, zastaralých nebo přinejmenším nepochopitelných tvrzení, že výsledek je z mého hlediska historika a badatele v oblasti mezinárodních teritoriálních studií více než zarážející. Nejen svojí inkoherencí! A opět tu platí, že není vždy jasné, kdo je autorem které zde předvedené ideje, koncepce a informace. Platí to nejen pro odlehle části světa, ale bohužel i pro poměrně soustavně probádané dějiny naší nevelké a nudné zemičky. Možná by stálo za úvahu, kdyby se autor pokusil také rozvzpomenout na to, co se učil v dějinách historiografie a text po sobě pak ještě jednou prošel. Takto je, obávám se - z hlediska historika - nepublikovatelný. Nejde mi přitom jen o autorovy názory jako takové, i když i tam bych si pro světovou minulost i současnost přál alespoň jeho jasné zaujetí posic vůči Wallersteinovým názorům či vůči jeho kritikům, ale hlavně o objasnění, která témata vůbec Wallerstein klade na stůl a kde to v jeho duchu činí Holubec nebo někdo z jiných, jím vytěžených autorů .
- 7) Autor vybavil svoji práci řadou tabulek a graficky zdařilých map či grafik. Základní poučka, kterou nám vštěpoval zesnulý Jan Havránek, ovšem zní, že každá taková netexová součást studie má být nejen jednoznačně citačně definována (stačí v sociologii např. "zdroj: World Bank 2004"? - s. 78), ale také bezprostředně interpretačně vyložena výkladovým textem. Jinak se z tabulky, grafiky, mapy stává pouhá, pro většinu čtenářů zbytečná, výtvarná ozdoba textu.
- 8) Každá vědecká práce by měla mít "facit" tedy shrnutí závěrů, k nimž autor došel zkoumáním problémů, vytýčených nejlépe v úvodu práce, a to cestou

aplikace jasně definovaných metod na zpracování tematických okruhů z jasně definovaných pramenů. Facit stručně a přehledně předkládá výtěžek autorova pracovního úsilí. Měl by se tu tedy v našem případě objevit jakýsi strukturovaný a shrnující soud o Wallersteinově díle, jeho zakotvenosti ve světě teorií i výsledku jeho konfrontace s jinými teoretickými modely či s praxí civilisačně politického vývoje světa. V předloženém závěru se Wallerstein sice mihne a je i blahovolně pochválen, v principu tu ale jde spíše o svět podle Sandersona a o to, jak dalece je teorie světového systému vůbec použitelná.

(s.143)

Soudím, že naznačené momenty může autor při přepracování práce pro tisk vzít v úvahu bez nutnosti nějakého dalšího výzkumu. Jde jen o usoustavnění a jistou kultivaci jeho publikačního výstupu, předkládaného odborné veřejnosti.

Prof. PhDr. Jiří Pešek CSc.